

ספרות עברית וכללית

הוראות

א. משך הבחינה: שעה וארבעים וחמש דקות.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון: דרמה	-	40	נקודות
פרק שני: שירה	-	60	נקודות
סך הכול	-	100	נקודות

בפרק הראשון (דרמה) יש לענות על שאלה אחת (40 נקודות).

בפרק השני (שירה) יש שתי קבוצות של שאלות. יש לבחור באחת מן הקבוצות ולענות על שאלות לפי ההנחיות.

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימת יצירות.

ד. הוראות מיוחדות: (1) יש לרשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרתם לענות עליה.

(2) יש לשים לב לכתב, לכתוב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.

(3) אין להדגים באמצעות אותה היצירה בתשובות שונות.

(4) לנבחנים אינטרניים: חובה לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.

לנבחנים אקסטרניים ונבחני משנה: תימסר רשימת יצירות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – דרמה (40 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 1–8.

1. טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך"

טרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"

בחרו בדמות מרכזית בטרגדיה שלמדתם, וציינו לדעתכם אילו תכונות של דמות זו הן חיוביות, ואילו תכונות של דמות זו הן שליליות. הסבירו והדגימו את דבריכם.

טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך"

2. "אנטיגונה"

ענו על שני הסעיפים א–ב.

א. דמויות בטרגדיה "אנטיגונה" פועלות מתוך נאמנות לעצמן, למשפחה ולשלטון.

הסבירו והדגימו כיצד נאמנויות אלה באות לידי ביטוי בהתנהגות של שתיים מן הדמויות בטרגדיה "אנטיגונה".
(25 נקודות)

ב. לדעתכם, איזו מן הנאמנויות הנזכרות בסעיף א היא החשובה ביותר? נמקו את דבריכם. (15 נקודות)

3. "אדיפוס המלך"

הסבירו את התפקיד בטרגדיה של כל אחת מן הדמויות האלה: הנביא טריסיאס, יוקסטה, שליחי קורינתוס.
הדגימו את דבריכם.

4. טרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"

תארו את הסבל בטרגדיה של שקספיר שלמדתם. הסבירו והדגימו מה גרם לסבל זה, ובאיזה שלב בטרגדיה הוא מגיע לשיאו.

מחזה מודרני (מן המאה ה-19 או מן המאה ה-20)

5. במחזה המודרני בא לידי ביטוי משבר בערכים (מוסריים, משפחתיים, לאומיים ועוד).

תארו משבר בערכים שבא לידי ביטוי במחזה המודרני שלמדתם, והסבירו אם בסיום המחזה נפתר המשבר.

6. אילו מחשבות העלה בכם המחזה המודרני שלמדתם, ואילו רגשות (למשל אופטימיות ותקווה, פסימיות, מבוכה, ספקנות) התעוררו בכם בסימו? הסבירו והדגימו את דבריכם.

טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך"

טרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"

מחזה מודרני (מן המאה ה-19 או מן המאה ה-20)

7. ביצירות רבות מתוארים כוחות של הרס, המאיימים על נפש האדם, על מערכות היחסים בין הדמויות ועל החברה כולה.

מהו הכוח ההרסני (או הכוחות ההרסניים) במחזה שלמדתם?

הסבירו והדגו את ההשפעה של כוח זה (או כוחות אלה) על הדמויות במחזה ועל התפתחות העלילה.

8. בחרו מן המחזה שלמדתם בשני קטעים שלדעתכם הם חשובים במיוחד ובעלי תפקיד מכריע.

תארו קטעים אלה.

לדעתכם, מדוע דווקא קטעים אלה חשובים במיוחד ובעלי תפקיד מכריע בעלילת המחזה?

נמקו והדגו את דבריכם.

פרק שני – שירה (60 נקודות)

בפרק זה יש שתי קבוצות של שאלות: יש לבחור באחת מן הקבוצות ולענות על שאלות לפי ההנחיות.

קבוצה ראשונה – תוכנית הלימודים הישנה בשירה

אם למדתם את השירים שבקבוצה זו, ענו על שתיים מן השאלות 9–19:

על שאלה אחת משירת ימי הביניים או משירת חיים נחמן ביאליק (שאלות 9–14);

ועל שאלה אחת משירת לאה גולדברג או שיר שלא נלמד (שאלות 15–19).

(לכל שאלה – 30 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 9–14.

שירת ימי הביניים

9. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

ישנה בחיק ילדות / יהודה הלוי

ישנה בחיק ילדות, למתי תשכבי! / דעי כי נעורים פנערת ננערו!
הלעד ימי השחרות? קומי צאי, / ראי מלאכי שיבה במוסר שחרו,
והתנערי מן הזמן, כצפרים / אשר מרסיסי לילה יתנערו.
דאי כדרור למצא דרור ממעלך / ומתולדות ימים כימים יסערו.
היי אחרי מלפך מרדפת, בסוד / נשמות אשר אל טוב ה' נהרו!

הסבירו את התרומה של הניגוד בין המילים הפותחות את השיר "ישנה בחיק ילדות" (בית 1)

ובין סיום השיר "היי אחרי מלפך מרדפת, בסוד / נשמות אשר אל טוב ה' נהרו!" (בית 5) לבניית משמעות השיר.

בססו את דבריכם על השיר כולו.

10. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

שחי לאל / שלמה אבן גבירול

שחי לאל, יחידה החכמה, / ורוצי לעבד אותו באימה.
לעולם פני לילה ויום, / ולמה תרדפי הבל ולמה?
משולה את בחייתך לאל חי, / אשר נעלם כמו את נעלמה.
הלא אם יוצרך טהור ונקי – / דעי כי כן טהורה את ותמה.
חסין ישא שחקים על זרועו – / כמו תשאי גויה נאלמה.
זמירות קדמי, נפשי, לצורך / אשר לא שם דמותך באדמה.
קרב, ברכו תמיד לצורכם / אשר לשמו תהליל כל נשמה!

א. מיהי הנמענת בשיר, ומהי התרומה של ההקבלה בינה ובין האל לבניית משמעות השיר? הסבירו והדגו את דבריכם.

(20 נקודות)

ב. הסבירו והדגו מן השיר "שחי לאל" שניים מן המושגים האלה:

– אקרוסטיכון

– רשות לנשמת

– שיבוץ

(10 נקודות)

11. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

טרם היותי / שלמה אבן גבירול

טרם היותי חסדך באני, / השם ליש אין והמציאני.
מי הוא אשר רקם תמונתי? ומי / עצמי בכור יצק והקפיאני?
מי הוא אשר נפח נשמה בי? ומי / בטן שאול פתח והוציאני?
מי נהגני מנעורי עד היום? / מי למדני בין והפליאני?
אמנם אני חמר בקרב ידך / אתה עשיתני, אמת, לא אני.
אודה עלי פשעי ולא אמר לך, / כי הערים נחש והשיאני.
איכה אכחד ממך חטאי? הלא / טרם היותי חסדך באני!

בבתים 2–4 בשיר מוצגות שש שאלות רטוריות הפותחות במילה "מי".

מהי התרומה של שאלות אלה לבניית משמעות השיר, וכיצד הן מתקשרות להודאה בחטא בשני בתי הסיום של השיר?

הסבירו והדגו את דבריכם.

שירת חיים נחמן ביאליק

12. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

לא זכיתי באור מן ההפקר / חיים נחמן ביאליק

- בית 1
לא זכיתי באור מן ההפקר,
אף לא־בא לי בִּירְשָׁה מֵאָבִי,
כִּי מִסְלָעִי וְצוּרִי נִקְרָתִיו
וְחֻצְבָתִיו מִלְּבָבִי.
- בית 2
נִיצוֹץ אֶחָד בָּצוּר לְבִי מִסְתַּתֵּר,
נִיצוֹץ קָטָן – אֵף כָּלוּ שְׁלִי הוּא,
לֹא שְׁאֵלָתִיו מֵאִישׁ, לֹא גִנְבָתִיו –
כִּי מִמֶּנִּי וְבִי הוּא.
- בית 3
וְתַחַת פְּטִישׁ צְרוּתִי הַגְדוּלוֹת
כִּי יִתְפּוֹצֵץ לְבָבִי, צוּר־עֵז,
זֶה הַנִּיצוֹץ עָף, נִתַּז אֶל־עֵינִי,
וַיַּעֲיֵנִי – לְחֲרוּזִי.
- בית 4
וּמִחֲרוּזִי יִתְמַלֵּט לְלִבְבְּכֶם,
וּבְאוֹר אֲשֶׁכֶם הִצָּתִיו, יִתְעַלֵּם,
וְאֲנֹכִי בְּחִלְבִי וּבִדְמִי
אֶת־הַבְּעֵרָה אֲשַׁלֵּם.

בשיר זה מתואר הקשר בין היוצר, היצירה והקהל.

הסבירו והדגימו כיצד קשר זה מתואר לאורך השיר. בתשובתכם התייחסו גם לשלב שבו הקשר בין היוצר לקהל משתבש.

13. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

"חֲזָה, לֶךְ בָּרַח" [עמוס ז', י"ב] / חיים נחמן ביאליק

בית 1 "לֶךְ בָּרַח?" – לֹא יִבְרַח אִישׁ כְּמוֹנִי!

הַלּוֹךְ בְּלֹאט לְמִדְנֵי בְּקָרִי,

גַּם דִּבֵּר כֵּן לֹא לְמַדָּה לְשׁוֹנִי

וּכְקֹרֵדִים כְּבֵד יִפֹּל דְּבָרִי.

בית 2 וְאִם־כֹּחִי תִּם לָרִיק – לֹא־פִשְׁעִי,

חֲטֹאתֶכֶם הִיא וְשֹׂאוֹ הָעוֹן!

לֹא־מִצָּא תַחֲתֵיוֹ סֶדֶן פְּטִישִׁי,

חֲרָדְמִי בָּא בְּעֶץ רִקְבּוֹן.

בית 3 אֵין דְּבָר! אֲשֶׁלִּים עִם־גּוֹרְלִי:

אֶת־כָּלִי אֶקְשֹׁר לַחֲגוּרְתִּי,

וְשֹׁכִיר הַיּוֹם בְּלִי שְׂכָר פִּעֲלִי

אֲשׁוּבָה לִי בְּלֹאט כְּשֶׁבֹאֲתִי.

בית 4 אֶל־נְוִי אֲשׁוּב וְאֶל־עַמִּיקִיו

וְאֶכְרֹת בְּרִית עִם שְׂקִמִּי יָעַר;

וְאַתֶּם – אַתֶּם מְסוֹס וְרִקְב

וּמִחֵר יִשָּׂא כָלְכֶם סֶעַר.

במהלך השיר חל שינוי בעמדתו של המשורר־הנביא בנוגע לתפקידו.

הסבירו והדגימו קביעה זו.

14. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

ואם ישאל המלאך / חיים נחמן ביאליק

- בית 1 בני, נשמתך איזה? –
 "שוט בעולם, בקשנה, מלאכי!
 יש בעולם כפר שאנו, מקור חומת יערים,
 ולכפר רקיע תכלת, בלי מצרים רקיע,
 ולרקיע התכלת בת יחידה באמצע:
 עב יחידה, לבנה וקטנה.
 ובצהרי יום קיץ בדד שחק־שם ילד,
 ילד עזוב לנפשו, רך ויחיד וחולם –
 ואני הוא הילד, מלאכי.
 פעם אחת התעלף כל־העולם וישתק,
 וישתי עיני הילד השמימה נמשכו,
 ויראנה, היחידה, הזכה, הברורה,
 ונפשו יצאה בראותו, כצאת יונה משובכה,
 אל העב הנחמדה."
- בית 2 – ותמוג? –
 "גם־שמש יש בעולם, מלאכי!
 את־נשמת הצילה קרן פז רחמניה,
 ועל־כנפי ימים רבים פזזה
 כצפרת לבנה;
 פעם רכבה בבקר על־גב קרן הזרב,
 הלוח הלכה לבקש פנינת טל בין הדשאים,
 ודמעה זכה ותמה אז על־לחי רעדה,
 ותזדעזע הקרן ונשמת צנחה –
 ותשתקע בדמעה."
- בית 3 – ותיבש? –
 "לא, כי נשרה על־דף גמרא קדושה.
 גמרא היתה לזקני שעירת גוילים ומעוכה,
 ובכרסה – שתי שערות של־זקנו הלבן,
 חוטי ציציות פסולות של־טליתו הקטנה
 וסמנים של־הרבה טפות חלב ושעווה,
 ובגמרא הזאת, במעי אותיות מתות
 בדד פרפרה נשמת."
- בית 4 – ותחנק? –
 "לא, פרפרה ותשורר, מלאכי!
 באותיות המתות שירי חיים הקרו,
 ובארון ספרי זקני מתי עולם נזדעזעו.
 שונים היו השירים: על־עב קטנה ובהירה,
 עלי קרן הזרב ועלי דמעה מזהירה,
 עלי ציציות פסולות ועלי טפות של־שעווה –
 אך שיר אחד לא ידעה – שיר עלומים ואהבה.
 ותכל לצאת, ותהמה, ולא־מצאה תנחומין,
 ותתעלף עד־כלותה, ויהי צר־לה עד־מות.
 פעם אחת פקדתי את־גמירתי הבלה –
 והנה פרחה מתוכה נשמת."
- בית 5 – ועדין היא טסה ומשוטטת בעולם,
 משוטטת ותועה ואינה מוצאת תנחומין;
 ובלילות הצנועים שבתחלת כל־חדש,
 בהתפלל העולם עלי פגימת הלבנה,
 היא מתרפקה בכנפה עלי שער האהבה,
 מתרפקת, דופקת ובוכיה בחשאי,
 ומתפללה על־האהבה."

על פי שיר זה, הסבירו והדגימו מהו התפקיד של השירה בחייו של המשורר.

ענו על אחת מן השאלות 15–19.

שירת לאה גולדברג

15. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

הָאִמָּנָה עוֹד יָבוֹאוּ יָמִים בְּסִלְיָהָ וּבְחֶסֶד / לאה גולדברג

בית 1 הָאִמָּנָה עוֹד יָבוֹאוּ יָמִים בְּסִלְיָהָ וּבְחֶסֶד,
וְתִלְכִי בַשָּׂדֶה, וְתִלְכִי בּוֹ כְּהֶלֶךְ הַתָּמָר,
וּמִחֲשׂוֹף כַּף־רִגְלָהּ יִלְטֹף בְּעֵלֵי הָאֶסְפָּסֶת,
אוֹ שְׁלִפְי־שִׁבְלִים יִדְקְרוּ וְתִמְתַּק דְּקִירָתָם.

בית 2 אוֹ מָטָר יִשְׁיֶגֶךְ בַּעֲדַת טְפוֹתָיו הַדּוֹפְקוֹת
עַל כְּתִפָּיָהּ, חֲזָהּ, צִוְּאָרָהּ, וְרֹאשָׁהּ רֵעֵנָה.
וְתִלְכִי בַשָּׂדֶה הָרֹטֵב וְיִרְחֵב בָּהּ הַשָּׁקֵט
כְּאוֹר בְּשׁוּלֵי הָעֵנָה.

בית 3 וְנִשְׁמַתָּ אֶת רִיחוֹ שֶׁל הַתָּלֵם נָשִׁים וְרָגַע,
וְרֹאיתָ אֶת הַשֶּׁמֶשׁ בְּרֹאֵי־הַשְּׁלֹלִית הָזָהָב,
וּפְשׁוּטִים הַדְּבָרִים וְחַיִּים, וּמִתָּר בָּם לְנִגַּע,
וּמִתָּר, וּמִתָּר לְאָהָב.

בית 4 אֶת תִּלְכִי בַשָּׂדֶה. לְבַדָּהּ. לֹא נִצְרָבֶת בְּלֶהֱט
הַשְּׂרָפּוֹת, בְּדֶרֶכִים שֶׁסָּמְרוּ מֵאִימָה וּמִדָּם.
וּבִישׁוֹר־לֵבָב שׁוֹב תִּהְיִי עֲנוּהָ וְנִכְנָעָה
כְּאֶחָד הַדְּשָׁאִים, כְּאֶחָד הָאֲדָם.

על פי שיר זה, כיצד לדעתכם המשוררת מתמודדת עם הסבל המקיף אותה? הסבירו והדגימו את דבריכם.

16. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

אָרֶן / לאה גולדברג

בית 1 כָּאֵן לֹא אֶשְׁמַע אֶת קוֹל הַקּוֹמָה.

כָּאֵן לֹא יִחַבֵּשׁ הָעֵץ מִצְנָפֶת שָׁלֵג,

אֲבָל בְּצֵל הָאֲרָנִים הָאֵלָה

כָּל יְלָדוֹתַי שָׁקְמָה לְתַחֲמָה.

בית 2 צִלְצוֹל הַמְּחֻטִּים: הִיָּה הִיָּה ---

אֶקְרָא מוֹלְדֹת לְמֶרְחָב הַשָּׁלֵג,

לְקֶרֶחַ יִרְקָרֵק כּוֹבֵל הַפֶּלֶג,

לְלִשׁוֹן הַשִּׁיר בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה.

בית 3 אוֹלֵי רֶק צִפְרֵי־מָסַע יוֹדְעוֹת -

כְּשֶׁהֵן תְּלוּיוֹת בֵּין אֶרֶץ וְשָׁמַיִם -

אֵת זֶה הַכָּאֵב שֶׁל שְׁתֵּי הַמוֹלְדוֹת.

בית 4 אֶתְכֶם אֲנִי נִשְׁתַּלְתִּי פַעַמִּים,

אֶתְכֶם אֲנִי צִמְחָתִי, אֲרָנִים,

וְשָׁרְשֵׁי בְּשָׁנֵי נּוֹפִים שׁוֹנִים.

חווית ההגירה של המשוררת מעוררת בה התלבטות בנוגע לשייכות ולזהות.

הסבירו והדגו כיצד התלבטות זו באה לידי ביטוי בשיר "אורן".

בתשובתכם התייחסו גם לתרומה של דרך עיצוב אחת להבעת התלבטות זו.

17. לפניכם סונט ב מתוך מחזור הסונטים: "שירי אהבה מספר עתיק" מאת לאה גולדברג, המתחיל במילים "ולא היה בינינו אלא זהר". קראו אותו, וענו על השאלה שאחריו.

בית 1 ולא היה בינינו אלא זהר
ענו של השכמה ברחוב כפרי
ולבובו של גן בטרם פרי
בלבן תפרחתו יפת התאר.

בית 2 ומה מאד צחקת באמרי
כי אל השחר הענג כורד
אקרב ואקטפנו למזכרת
ואשמרנו בין דפי ספרי.

בית 3 את זרועך נשאת, התזכר?
והגידות אט ענף תפוח,
ועל ראשי ירד מטר צחר.

בית 4 מאחורי גבך הכפר געור,
החלונות נצטלצלו עם רוח –
ולא היה בינינו אלא אור.

הסבירו והדגימו את השילוב בין תיאור הפגישה של הדוברת עם אהובה ובין הדרך שבה היא מנסה לשמר את הפגישה בזיכרון.

18. קראו את מחזור השירים (א-ג) שלפניכם, וענו על השאלה שאחריו.

הסתכלות בדבורה / לאה גולדברג

א	ב
ברבוע חלון מואר –	בְּשִׁמֶשׁ הִיא הִיְתָה עֲלֶה זָהָב נּוֹפֵל,
על שִׁמְשָׁה, מִבְּחוץ,	בְּפֶרֶח הִיא הִיְתָה טֶפֶה שֶׁל דָּבֶשׁ אֶפֶל,
צִלְלִית שֶׁל דְּבוּרָה	וְאַגֵּל טֵל בְּנַחִיל שֶׁל כּוֹכָבִים –
כִּמְעַט אֵין לְרֹאוֹת אֶת כְּנָפֶיהָ.	וּפֶה הִיא צֵל.
הַפּוֹכָה.	מָלָה אַחַת שֶׁל שִׁיר בְּנַחִיל הַמְּצִלֶצֶל,
גּוֹף צָר.	בְּשׁוֹרֵת רָצוֹן נִמְרָץ בְּתוֹךְ שָׂרֵב עֵצִל,
יֵשׁ רְגָלִים דְּקוֹת –	תְּנוּעַת הָאוֹר בְּאֶפֶר דְּמִדּוּמִים –
בְּגִלּוֹי עִירִם,	וּפֶה הִיא צֵל.
בְּאִיּוֹם מְכַעַר	
זוֹחֶלֶת דְּבוּרָה.	ג
	מִדְּבָשֶׁךְ? מִי יִזְכֹּר אֶת דְּבָשֶׁךְ?
אֵיךְ נִכְתִּיר אוֹתָהּ בְּדִבְרֵי שִׁירָה?	הוּא שֵׁם, הֶרְחֵק, בְּכַוֵּנָה.
אֵיךְ נָשִׁיר וְמָה?	כָּאן, בְּשִׁמְשָׁה מוֹאֲרָה, גּוֹפֶה, רֹאשֶׁךְ –
יְבוֹא יֶלֶד קָטָן וַיֹּאמֶר:	כָּלֶךְ עֵקֶץ, שֶׁנֶּאֱחָ אֵין־אוֹנִים עֲלוּבָה וְעוֹנָה.
הַמְּלָכָה עִרְמָה.	הַפֶּחַד הוֹרֵג.
	הַשְּׁמֵרִי לְנִפְשֶׁךְ.

כיצד מאופיינת הדבורה במחזור שירים זה, ומה היא מסמלת? הסבירו והדגימו את דבריכם.

שיר שלא נלמד

19. לפניכם שיר 1 "אני מסתכלת" מתוך מחזור השירים "חייזרים" מאת רחל חלפי*. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

אני מסתכלת באיש ממוול
אני מסתכלת באשה ממוול
כמה כמוני
כמה קרובים לי
הידים הרגלים העיניים השער
האמללות האנושית
מעט זיקי תקנה נדלקים
בתוך החשכה שבגוש המהלך הזה

כמה כמוני
כמה מִכָּר
ובכל זאת
חי זר

- א. הסבירו כיצד המורכבות ביחס של המשוררת כלפי ה"אחרים" באה לידי ביטוי בשיר.
בתשובתכם הסבירו גם את התרומה של השורה האחרונה בשיר לביטוי יחס זה. הדגימו את דבריכם. (18 נקודות)
- ב. האם אתם מזדהים עם יחס זה של המשוררת? נמקו את דבריכם. (12 נקודות)

* רחל חלפי – משוררת ישראלית, זכתה בפרס ראש הממשלה ובפרס ביאליק על מכלול יצירתה ועל ספרה **מקלעת השמש** ובפרס אקו"ם על שם דליה רביקוביץ' (2015).
מספריה: **נפילה חופשית** (1975), **קרקס** (2019).
השיר "אני מסתכלת" לקוח מספרה **מקלעת השמש** – מבחר 1975–1999 (2002).

קבוצה שנייה

אם למדתם את השירים שבקבוצה זו, ענו על שתיים מן השאלות 20–36 (לכל שאלה – 30 נקודות).

קובץ ב

20. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

ישנה בחיק ילדות / יהודה הלוי

ישנה בחיק ילדות, למתי תשכבי! / דעי כי נעורים פנערת ננערו!
הלעד ימי השחרות? קומי צאי, / ראי מלאכי שיבה במוסר שחרו,
והתנערי מן הזמן, כצפרים / אשר מרסיסי לילה יתנערו.
דאי כדרור למצא דרור ממעלה / ומתולדות ימים כימים יסערו.
היי אחרי מלכך מרדפת, בסוד / נשמות אשר אל טוב ה' נהרו!

הסבירו והדגימו את התרומה של הניגוד בין המילים הפותחות את השיר "ישנה בחיק ילדות" (בית 1) ובין סיום השיר "היי אחרי מלכך מרדפת, בסוד / נשמות אשר אל טוב ה' נהרו!" (בית 5) לבניית משמעות השיר. בססו את דבריכם על השיר כולו.

21. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

זמן הנערות חלף / טדרוס אבולעאפיה

זמן הנערות חלף והלך - / ולעבד אל אני צועק ונמלך
ושב כל בטחוני על אדני / והוטל כל יהבי בו והשלך.
ובמה, בן אנוש, יגאה לבבך / בממלכה שפלה שבחדלך?
הלא כל היצור עפר ואפר - / ואיך תגאה עלי עפר במשלך?
וממשלת זמן אמצא, ואתאב / מצא מסלול לעולם בא ומהלך.
ואמרת לי לך, כי רם לבבו / למען בזמן משל ומלך:
"אני אמלך בעולם הנפשות - / ועל עולם מלכלך לך מלך לך!"

פרשו את שני הבתים המסיימים את השיר, והסבירו את תרומתם לבניית משמעותו.

22. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

זמר נוּגה / רחל

בית 1 הַתְּשִׁמֶע קוֹלִי, רְחוּקִי שְׁלִי,
הַתְּשִׁמֶע קוֹלִי, בְּאֶשֶׁר הִנֵּךְ -
קוֹל קוֹרָא בָּעֵז, קוֹל בּוֹכָה בְּדִמִּי
וּמַעַל לְזִמְן מְצוּה בְּרָכָה?

בית 2 תִּבֵּל זוֹ רֶבֶה וְדַרְכִּים בָּהּ רַב.
נִפְגָּשׁוֹת לְדֶק, נִפְרָדוֹת לְעַד.
מְבַקֵּשׁ אָדָם, אֶף כּוֹשְׁלוֹת רַגְלָיו,
לֹא יוֹכֵל לְמַצֵּא אֶת אֲשֶׁר אֲבִד.

בית 3 אַחֲרוֹן יָמֵי כָּבֶד קָרוֹב אוֹלִי,
כָּבֶד קָרוֹב הַיּוֹם שֶׁל דְּמָעוֹת פְּרִידָה,
אַחֲכָה לָךְ עַד יִכְבוּ חַיִּי,
כְּחֻכּוֹת רַחֵל לְדוֹדָה.

בכל אחד מבתי השיר באה לידי ביטוי משאלת לב.

פרשו את משאלות הלב בשיר, והסבירו את תרומתן לבניית משמעותו.

23. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

ימים לבנים / לאה גולדברג

- בית 1 ימים לבנים, ארזים כמו בשיץ קנני החמה.
שלות בדידות גדולה על מרחב הנזהר.
חלונות פתוחים לרוחה אל תכלת דממה.
גשרים ישרים וגבוהים בין אתמול ומחר.
- בית 2 לבבי התרגל אל עצמו ומונה במתינות דפיקותיו.
ולמתק הקצב הרך נרגע, מתפייס, מותר,
פתינוק מזמר שיר ערש טרם סגור את עיניו,
עת האם הלאה נרדמה ופסקה מזמר.
- בית 3 פלפף קל לשאת שתיקתכם, ימים לבנים וריקים!
הן עיני למדו לחיך וחדלו משכב
לזרז על לוח שעות את מרוץ הדקים.
ישרים וגבוהים הגשרים בין אתמול ומחר.

הבית השני בשיר מסתיים בדימוי:

"פתינוק מזמר שיר ערש טרם סגור את עיניו,

עת האם הלאה נרדמה ופסקה מזמר".

הסבירו את הקשר בין הדימוי ובין המתואר בשיר כולו. מה אפשר ללמוד מדימוי זה על עולמה הפנימי של הדוברת?

הדגימו את דבריכם.

24. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

עוד חוזר הנגון / נתן אלתרמן

בית 1 עוד חוזר הנגון שזנחת לשוא
והדרך עודנה נפקחת לארץ
וענן בשמי ואילן בגשמי
מצפים עוד לך, עובר־אֶרֶץ.

בית 2 והרוח תקום ובטיסת נדודות
יעברו הבָּרָקִים מעליך
וכבשה ואילת תהיינה עדות
שלטפת אותן והוספת לכת

בית 3 - - שִׁידֵּיךָ רִיקוֹת וְעִירְךָ רְחוֹקָה
ולא פעם סגדת אפים
לחרשה ירקה ואשה בצחוקה
וצמרת גשומת עפעפים.

לאורך השיר מתוארים מראות נוף וטבע רבים שנקרים בדרכו של הנמען. לעומת זאת הבית האחרון נפתח במילים "-- שִׁידֵּיךָ רִיקוֹת".

האם לדעתכם יש סתירה בין תיאורים אלה ובין המילים הפותחות את הבית האחרון? הסבירו והדגימו את דבריכם.

25. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

לְהַשְׁאִיר / שלמה טנאי

לא לומר אֶת הַכֹּל;
גַּם הָעֵץ אוֹמֵר רַק גָּזַע וְעֵלִים
וּמִשְׁאִיר שְׂרָשִׁים בְּאַפְלָה.

לא לַעֲבֹד כָּל הַגְּבוּלוֹת;
גַּם אֱלֹהִים מְסַפֵּר רַק שְׁמִשׁ,
יָרֵחַ וְכוֹכָבִים
וּמִשְׁאִיר יְקוּמִים
מַעֲבֵר לְמִכְאוּבֵי-הַדָּעַת.

לא לְפָרֵשׁ אֶת הָאָדָם עַד תָּם.

משמעות הניב "כל המוסיף גורע" מנוגדת למשמעות הניב "כל המרבה הרי זה משובח".
מבין שני הניבים – איזה ניב בא לידי ביטוי בשיר, ועם איזה ניב אתם מסכימים יותר? הסבירו והדגימו את דבריכם.

26. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

הילדים / יהודה עמיחי

בית 1 הילדים רצים יום ביום במגרש המשחקים.
בתנועות רגליהם הקטנות הם מסובבים
את פדור האדמה כמו בקרקס,
הם רוצים להיות לוליגנים וקוסמים.

בית 2 הילדים מודים לנו ערב ערב שהבאנו אותם
לעולם. בנמוס יפה הם זוקפים את עצמם
במטותיהם ובזרועות עתיד קטנות
הם נתלים על ערף קשה, געגועי
הוריהם הם צעצועיהם.
אחר כך הם שוכבים על הגב
כצירי תקרות בבת־תפלה
ומצירים להם שמים יפים.

בית 3 אני פותח את החלון:
כל החלל החיצון עובר דרך החדר
ואני סולח אז להורי שעשו אותי.
אני יושב ליד הילדים עד שהם נרדמים
ואני אומר שבע פעמים
כמו בתפלת הנעילה ביום כפור:
"אני לא אלהים",
שבע פעמים,
אני לא אלהים.

לפניכם שני ציטוטים (1)–(2) מן השיר, פרשו כל אחד מהם, והסבירו את תרומתם לבניית משמעות השיר.

(1) "הילדים מודים לנו ערב ערב שהבאנו אותם

לעולם". (בית 2)

(2) "ואני סולח אז להורי שעשו אותי". (בית 3)

27. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

השחינים / אגני משעול

בית 1 זקנות מן הדיור המוגן
באות בדיוק בעשור לשוחות.
לאט הן משקיעות את גופן בתוך המים
ואז הן צפות שם על פני מסלולי השחיה
ורק עיניהן נוצצות מתחת לכובעי הגומי הורדים.

בית 2 מפעם לפעם הן מתהפכות על גבן
ומפרפרות כטובעות במובן הרחב יותר
ואבריהן שהתמזגו כבר זה בזה
עד שאין הם ראויים עוד לשם
מבצבצים פה ושם מן האדוות
כאלו ותר שם מישהו על זוטות כגון אלו.

בית 3 אך אנו השחינים האמתיים הקורעים את המים,
שגופינו השחמים מבריקים בשמש
ושרירינו חוגגים את התנועה,
אנו המגיחים ממעמקים
ובראות מלאות צוללים שוב לתוכם,
מתקשים להתגבר על הנאתנו הכמוסה
לחלף כחץ על פניהן
וכלאחר יד של חן להתיז עליהן
את משובת נעורינו.

בית 4 ואין בנו חמלה למתחזים.
להפך:
ברמזים גסים אנו מסלקים אותן למקומן הראוי
שהוא בשום אופן לא כאן בינינו
השוחים
בלי כל ענין לחזות דוקא עכשו
בתכלית אליה אנו חותרים.

הביאו מן השיר ציטוט שעורר בכם רגש כלשהו (למשל חמלה, כעס, הערכה), הסבירו את הציטוט ואת הרגש שהוא עורר בכם.
בססו את דבריכם על השיר כולו.

קובץ ז

28. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

בְּכָל לִבִּי אֶמֶת / יהודה הלוי

בְּכָל לִבִּי, אֶמֶת, וּבְכָל מֵאֲדִי / אֶהְבֵּתִיךָ, וּבְגִלוּי וְסוֹדִי.
שְׁמֶךָ נִגְדִי – וְאִיךָ אֶלֶף לְבָדִי? / וְהוּא דוֹדִי – וְאִיךָ אֲשֵׁב יְחִידִי?
וְהוּא נָרִי – וְאִיךָ יָדְעָה מְאוּרִי? / וְאִיךָ אֶצְעֵן? – וְהוּא מְשַׁעֵן בְּיָדִי!
הַקְלוּנִי מֵתִים, לֹא יָדְעוּ כִּי / קְלוּנִי עַל כְּבוֹד שְׁמֶךָ כְּבוֹדִי.
מְקוֹר חַי – אֶבְרָכְךָ בְּחַיִּי, / וְזִמְרָתִי – אֲזַמְרֶךָ בְּעוֹדִי!

א. הסבירו והדגו כיצד דמותו של האדם המאמין מצטיירת בשיר זה. (20 נקודות).

ב. הסבירו והדגו כיצד באים לידי ביטוי בשיר שניים מן האמצעים האומנותיים האלה:

- כינויים לאל
 - שאלה רטורית
 - רמיזה מקראית
- (10 נקודות)

29. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

שְׁחִי לֹאֵל / שלמה אבן גבירול

שְׁחִי לֹאֵל, יְחִידָה הַחֲכָמָה, / וְרוּצִי לַעֲבֹד אוֹתוֹ בְּאִמָּה.
לְעוֹלָמָךְ פָּנִי לִילָךְ וְיוֹמָךְ, / וְלָמָּה תִרְדָּפִי הֶבֶל וְלָמָּה?
מְשׁוּלָה אֶת בְּחִייתְךָ לֹאֵל חִי, / אֲשֶׁר נִעְלַם כְּמוֹ אֶת נִעְלָמָה.
הֲלֹא אִם יוֹצֵרְךָ טָהוֹר וְנָקִי – / דָּעִי כִּי כֵן טָהוֹרָה אֶת וְתָמָּה.
חֲסִין יִשָּׂא שְׁחָקִים עַל זְרוּעוֹ – / כְּמוֹ תִשָּׂאִי גּוֹיָה נֶאֱלָמָה.
זְמִירוֹת קִדְמִי, נִפְשִׁי, לְצוּרְךָ / אֲשֶׁר לֹא שָׁם דְּמוּתְךָ בְּאֲדָמָה.
קִרְבִּי, בְּרָכוּ תִמִּיד לְצוּרְכֶם / אֲשֶׁר לְשִׁמוֹ תִּהְלֵל כָּל נִשְׁמָה!

א. מיהי הנמענת בשיר, וכיצד ההקבלה בין הנמענת ובין האל תורמת לבניית משמעות השיר? הסבירו והדגו את דבריכם.

(20 נקודות)

ב. הסבירו והדגו כיצד באים לידי ביטוי בשיר שניים מן האמצעים האומנותיים האלה:

- אקרוסטיכון
 - רשות לנשמת
 - שיבוץ
- (10 נקודות)

30. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

לבדי / חיים נחמן ביאליק

בית 1	כלם נשא הרוח, כלם סחף האור, שירה חדשה את בקר חיהם הרנינה; ואני, גוזל רך, נשתכחתי מלב תחת כנפי השכינה.	בית 4	וכשפלה לבבי לחלון, לאור, וכשצר לי המקום מתחת לכנפה – כבשה ראשה בכתפי, ודמעתה עלידי גמרתי נטפה.
בית 2	בדד, בדד נשארתי, והשכינה אפהיא כנף ימינה השבורה על ראשי הרעידה. ידע לבי את לבנה: חרד חרדה עלי, עליבנה, עליחידה.	בית 5	חרש בכטה עלי ותתרפק עלי, וכמו שכה בכנפה השבורה בעדי: "כלם נשא הרוח, כלם פרחו להם, ואותר לבדי, לבדי..."
בית 3	כבר נתגרשה מכל האזיות, רקעוד פנת סתר שוממה ומטנה נשארה – בית המדרש – ותתכס בצל, ואהי עמה יחד בצרה.	בית 6	וכעין סיום של קינה עתיקה מאד, וכעין תפלה, בקשה וחרדה כאחת, שמעה אזני בבכי החרישית ההיא ובדמעה ההיא הרוחת –

הסבירו והדגישו את התרומה של הבית הרביעי בשיר לבניית משמעות הקונפליקט הפנימי של הדובר. בתשובתכם התייחסו גם לקשר בין בית זה ובין שאר בתי השיר.

31. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

ים הדממה פולט סודות / חיים נחמן ביאליק

בית 1 ים הדממה פולט סודות, וכל העולם כלו שותק; ומאחרי הרחם שאון הנחל אינו פוסק.	בית 4 אומר לבי לי בחשאי: "בני! חלומותיך באו; נפל כוכב מרקיע – האמינה – לא שלך הוא.
בית 2 שחור הלילה הולך כובש, מרכיב צל על צל וכופל; דומם אלים המחשכים כוכב אחר כוכב נופל.	בית 5 עוד שלך קבוע איתן ובמשבצתו יזרח שמה; שא עיניך – הנה שם הוא קורץ, רומז לך נחמה."
בית 3 ובהשתתק כלי העולם, ארגיש: לבי ער ומדבר; ארגיש: מעין טהור אחד הומה אט שם ומתגבר.	בית 6 ובהשתתק כלי העולם אשב אביט אלי כוכבי; לי אין עולם אלא אחד – הוא העולם שבלבבי.

תארו את התחושות של הדובר בשיר, והסבירו כיצד המפגש שלו עם הטבע מעורר תחושות אלה.

32. לפניכם שיר מאת אברהם חלפי (המתחיל במילים: "עטור מצחק זהב שחור"). קראו אותו, וענו על השאלה שאחריו.

- בית 1 עטור מצחק זהב שחור.
(אינני זוכר אם כתבו כך בשיר).
מצחק מתחרז עם עינים ואור.
(אינני זוכר אם חרזו כך בשיר).
אך למי שתהיי –
חיי מלאי שיר.
- בית 2 חלוקה הורד צמרירי ורף.
את בו מתעטפת תמיד לעת ליל.
לא הייתי רוצה להיות לך אח,
לא נזיר מתפלל לדמותו של מלאך
ורואה חלומות עגומים של קדשה –
ולמולו את, אשה.
- בית 3 את אוהבת להיות עצובה ושותקת,
להקשיב לספור על קרוב, על רחוק.
ואני שלא פעם אביט בך בשקט,
אין קול ודברים,
שוכח הכל על אודות אחרים.
- בית 4 שוכנת נפשי בין כתלי ביתך.
ושבויה בין כתליך ממני נפרדת
עת אני בגופי נפרד ממך.
- בית 5 פרוש חלומי כמרבד לרגליך.
צעדי, אהובה, על פרחיו פסיעותיך.
לבשי חלוקה הורד לעת ליל.
עוד מעט ואבא אליך.
- בית 6 ומצחק
העטור זהב שחור
יקרב אל שפתי כחרוז אל שיר.
אז אלחש באזניך עד בקר,
עד אור,
כשכור:
עטור מצחק זהב שחור.

בבית 4 בשיר כתוב:

"שוכנת נפשי בין כתלי ביתך.
[...]"

עת אני בגופי נפרד ממך".

כיצד ריבוי הפנים של חוויית האהבה בא לידי ביטוי בציטוט זה ובשיר כולו? הסבירו והדגימו את דבריכם.

33. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

מאהב חדש / דן פגיס

בית 1 את אוספת אותי, זהוב כמעט עזוב,
ומשפשפת אותי בין אגודל ואצבע:
אני משתדל להיות חדש, אפילו קצת להבריק.

בית 2 את בוחנת את ערכי הנקוב,
מתבוננת בפרצוף שנטבע בי:
אני מתגדל, כמעט קיסר של ממש.

בית 3 לא די. את מרכינה אלי און דואגת,
מקשה, מקשיבה לי: אני משמיע לך
את צלצולי החדר ביותר, כמעט ללא סיג.

בית 4 לבסוף, כחלפנית למודת נסיון,
את נושכת אותי: אולי יתעקם
הזהוב המזויף הזה.

בית 5 אני קשה, עומד בנסיון: אמנם לא זהב,
אבל נתך הגון. עכשו תוכלי
בלב בוטח לבזבז אותי.

בשיר זה בא לידי ביטוי היפוך הסטראוטיפ המגדרי ולפיו הגבר הוא השולט, היוזם, האקטיבי, והאישה היא הכנועה והפסיבית.

הסבירו והדגימו קביעה זו.

האם אתם מסכימים עם הקביעה? נמקו את דבריכם.

34. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

בכל זאת אני עולה / מאיה אנג'לו

תרגמו מאנגלית: מכבית מלכין ויואב ורדי

<p>בית 1</p> <p>אתם יכולים לשכתב את ההיסטוריה שלי
עם השקרים המעוותים האלה,
אתם יכולים לרמס אותי בלכלוך הזה
אף אני כאבק, בכל זאת אעלה.</p>	<p>בית 7</p> <p>האם החושניות שלי אתכם מעצבנת?
האם זה גורם להתרגשות
שאני רוקדת כאלו יהלומים יש לי
במקום בו הירכים נפגשות?</p>
<p>בית 2</p> <p>האם החצפה שלי מרגיזה אתכם?
למה אתם נתקפים דפאון?
שאני מתהלכת כאלו בארות נפט
נשאבים אצלי בפלון.</p>	<p>בית 8</p> <p>מתוך הבקתות של ההיסטוריה העלובה
אני עולה
מתוך עבר המשרש בדאבה
אני עולה
אני אוקינוס שחר, שוצף ורחב,
נובעת ומתגבעת אני מפליגה בגליו.</p>
<p>בית 3</p> <p>בדיוק כירחים וכשמשות,
וכמו הודאות של גאות ושפל,
בדיוק כמו תקוות לגבה נשאות,
אני בכל זאת אעלה.</p>	<p>בית 9</p> <p>אני משאירה מאחור לילות של פחד וטרור
אני עולה
אל שחר שהוא נפלא ורב אור
אני עולה
נושאת מתנות שנתנו לי האבות,
אני החלום של העבד והתקוות.
אני עולה
אני עולה
אני עולה.</p>
<p>בית 4</p> <p>האם רציתם לראות אותי נשברת?
בראש מרפן ועינים משפלות
כתפים נופלות מטה כמו דמעות,
חלושה מבכיותי האמללות?</p>	
<p>בית 5</p> <p>האם היהירות שלי מעליבה אתכם?
אל תקחו את זה כל כך רציני
שאני צוחקת כאלו כורים
זהב בחצר שלי.</p>	
<p>בית 6</p> <p>אתם יכולים לירות בי במלים שלכם,
אתם יכולים לחסל אותי בעינים שלכם,
אתם יכולים להרג אותי בשנאה שלכם,
אף אני כאויר, בכל זאת אעלה.</p>	

בבית 8 בשיר כתוב:

"אני אוקינוס שחר, שוצף ורחב,

נובעת ומתגבעת אני מפליגה בגליו".

הסבירו את המטפורה שבציטוט זה.

כיצד החוויה המתוארת באמצעות מטפורה זו באה לידי ביטוי בשיר כולו? הסבירו והדגימו את דבריכם.

35. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

שוב אברך את השמש לשלום / פרוע' פרוחזאד

תרגמה מפרסית: סיון בלסלב

שוב אברך את השמש לשלום
את הפלג שארם בי
את העננים שהיו מחשבותי הארכות
את צמיחתן המכאיבה של צפצפות הגן שיחד עמי
עברו את העונות היבשות
את להקות העורבים
שהביאו לי במתנה
ניחוח שדות ליליים
את אמי שחיתה במראה
והיתה דמות זקנת
ואת האדמה שתאות החזרה שלי טמנה בבטנה הבוערת
זרעים ירקים – שוב אברך לשלום

אני באה, אני באה, אני באה
עם שער: המשך הריחות התת־קרקעיים
עם עיני: חזיות עלטה דחוסות
עם השיחים שקטפתי מהחרש שמעבר לקיר
אני באה, אני באה, אני באה
והספ מתמלא אהבה
ואני על הסף, את האוהבים
וילדה שעודנה שם,
נאצת על הסף המלא אהבה, אברך לשלום

הסבירו והדגימו כיצד העוצמה הנשית באה לידי ביטוי בשיר.

בתשובתכם הסבירו גם את התרומה של אמצעי אומנותי אחד לביטוי עוצמה זו.

שיר שלא נלמד

36. לפניכם שיר 1 "אני מסתכלת" מתוך מחזור השירים "חייזרים" מאת רחל חלפי*. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

אני מסתכלת באיש ממוול
אני מסתכלת באישה ממוול
כמה כמוני
כמה קרובים לי
הידים הרגלים העיניים השער
האמללות האנושית
מעט זיקי תקוה נדלקים
בתוך החשכה שבגוש המהלך הזה

כמה כמוני
כמה מקר
ובכל זאת
חי זר

- א. על פי שיר זה, הסבירו כיצד באה לידי ביטוי המורכבות ביחס של המשוררת כלפי ה"אחרים".
בתשובתכם הסבירו גם את התרומה של השורה האחרונה בשיר לביטוי יחס זה. הדגימו את דבריכם. (18 נקודות)
- ב. האם אתם מזדהים עם יחס זה של המשוררת? נמקו את דבריכם. (12 נקודות)

* רחל חלפי – משוררת ישראלית, זכתה בפרס ראש הממשלה ובפרס ביאליק על מכלול יצירתה ועל ספרה **מקלעת השמש**

ובפרס אקו"ם על שם דליה רביקוביץ' (2015).

מספריה: **נפילה חופשית** (1975), **קרקס** (2019).

השיר "אני מסתכלת" לקוח מספרה **מקלעת השמש** – מבחר 1975–1999 (2002).

בהצלחה!